

Література

1. Стаховський Д. Мікрокредитування: все добре, незважаючи на те, що все погано // Галицькі контракти. – 2002. – № 8. – С. 14-15.
2. <http://www.bank.gov.ua>.
3. Слинько Д. Мікрофінанси йдуть у регіони // Галицькі контракти. – 2003. – № 17-18. – С. 19-20.
4. «Аваль» одержав черговий транш від ЄБРР у сумі 1 млн. дол. США для кредитування малого і мікробізнесу. – 13.01.2004. – 16:40. – <http://news.finance.com.ua>.
5. Лучковський І. Кредитна спілка: швидко, але не завжди вигідно // Галицькі контракти. – 2002. – № 8. – С. 16-17.
6. Оністрат А. Кредитний голод. – 26.11.2003. – 17:20. – <http://news.finance.com.ua>.

Володимир КОСТЕЦЬКИЙ

Тернопільська академія народного господарства

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗМІЦНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Розглянуто проблеми та проаналізовано чинники, що впливають на ефективність функціонування та подальшу розбудову банківського сектору країни. Уточнено роль банків, Національного банку, органів законодавчої та виконавчої влади в цих процесах.

Економічне зростання і забезпечення ефективних умов для розвитку приватного сектора, покращення соціального захисту та добробуту населення можливі лише за умов ефективного розвитку банківської системи як одного з головних елементів ринкової економіки, який система постачає грошові ресурси в усі сфери народного господарства. Діяльність банків покликана забезпечувати рух фінансових ресурсів в економіці, народному господарстві та суспільстві, сприяти розвитку виробництва і економіки в цілому. Тому сталий

розвиток банківського сектору є надзвичайно актуальним з позиції перспектив розвитку економіки держави.

Питання побудови ефективної та стабільної в своєму функціонуванні банківської системи досліджуються як зарубіжними (Полфреман Д., Форд Ф., Вігуру Ж.К.), так і вітчизняними (Мороз А.М., Дзюблюк О.В., Смовженко Т.С. та ін.) банкірами, економістами, вченими. Однак, незважаючи на велику кількість різнопланових досліджень в цій галузі, й надалі залишається актуальним пошук оптимальних принципів побудови банківської системи у відповідності до реальних потреб часу.

Метою даної статті є аналіз чинників, що впливають на ефективність функціонування та подальшу розбудову банківського сектору країни й ролі банків, Національного банку, органів влади в цих процесах, а також пошук шляхів зміцнення банківської системи України.

Досвід багатьох країн показує, що основними умовами існування сильної банківської системи є:

- стабільність фінансових результатів банків;
- жорсткий підхід з боку контролюючих органів (Центральний чи Національний Банк);
- дотримання умов ринку.

Про ці три умови говориться в новому варіанті Базельської Угоди щодо адекватності капіталу. Хоча капітал і є важливим фінансовим показником банку, інші критерії, такі як ліквідність, стабільний дохід, якісна структура активів, так само мають істотне значення. Досвід минулого показує, що якщо хоча б один з цих параметрів слабкий, то банківська система розвалюється. Більш того, якщо один з показників занадто високий, у той час як інші низькі, система також зазнає краху.

Протягом останніх років в Україні було досягнуто певних позицій у розвитку банківської системи із збереженням її ринкової спрямованості, здатної відігравати важливу роль у посиленні стабілізаційних процесів та здійсненні структурних перетворень в економіці в цілому. Цьому сприяли загальне економічне зростання та фінансова стабілізація.

Стимулюючими чинниками розвитку банківської системи також були створення сучасної правової бази банківської діяльності із орієнтацією на законодавство Європейського Союзу та сучасну міжнародну практику; перехід банківського сектора на систему обліку, що базується на Міжнародних стандартах фінансової звітності; запровадження системи гарантування вкладів фізичних осіб; постійне вдосконалення процесів банківського нагляду.

За період 2000-2002 років капітал банківської системи зріс в 2,3 рази (з 4,5 млрд. грн. до 10,1 млрд. грн.). Кошти суб'єктів господарювання в банках за цей період зросли в 2,5 рази та досягли 20 млрд. грн. Вклади населення в банківській системі збільшилися в 4,4 рази з 4,3 млрд. грн. до 19,1 млрд. грн. Обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарської діяльності за цей період зросли в 3,4 рази, в тому числі довгострокових – в 4,5 рази [1, С.3].

Тенденції зростання зазначених показників продовжувалися і у 2003 році. Так, динамічне збільшення ресурсної бази банків поряд із поліпшенням її строкової структури дало змогу банкам суттєво збільшити обсяги кредитування, особливо довгострокового. Загальний обсяг кредитних вкладень (без нарахованих відсотків) з початку року зріс на 31,8 % (у 2002 році – 22,5 %). Довгострокові кредити зростали вищими темпами (86,8 %), ніж короткострокові (22,8 %), їх частка в загальному обсязі кредитів збільшилася до 36 % (у 2002 році – 22,3 %), що відображає тенденцію до підвищення рівня довіри банків до підприємств реального сектора економіки. З початку року обсяг кредитів, наданих фізичним особам, збільшився на 93,5 % [2, С.3].

У січні – вересні 2003 року спостерігалася позитивна динаміка кредитних вкладень банківської системи України. Вимоги банків за наданими кредитами (включаючи міжбанківські кредити) упродовж 9 місяців 2003 року зросли на 42,4% і в цілому становили 65 млрд. грн. У розрізі валют заборгованість за кредитами в національній валюті зросла за цей період на 43,9%, проте її частка в кредитному портфелі банків збільшилася з 58,9% на початок року до 59,5% на кінець вересня поточного року. Залишки заборгованості за кредитами, наданими банками в іноземній валюті, з початку року зросли на 40,4%.

У структурі кредитних вкладень за позичальниками найбільшою залишалася частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, яка на 01.10.2003 р. становила 82,3%. Частка кредитів, наданих фізичним особам становить 10,7%, а питома вага кредитів на міжбанківському ринку зменшилася до 6,9%. Найменшою в кредитному портфелі банків була частка кредитів, отриманих органами загальнодержавного управління, – 0,1% [3, С.19-20].

Протягом січня – вересня 2003 року зобов'язання банків України за коштами, залученими від суб'єктів господарювання та фізичних осіб, зросли на 45,7% і на 01.10.2003 р. становили 54,9 млрд. грн. У вересні поточного року вони збільшилися на 7,2%, у тому числі в національній валюті – на 8,7%, в іноземній – на 4,1%. Частка депозитів у національній валюті в загальному обсязі депозитних зобов'язань на 01.10.2003 р. становила 67,9%, що на 0,9 процентного пункту більше, ніж у серпні, але на 0,1 процентного пункту менше, ніж на початок року. У структурі депозитів за строками частка строкових депозитних зобов'язань на кінець вересня 2003 року становила

53,9%. Порівняно з початком року вона зросла на 1,4 процентного пункту [3, С.28].

З огляду на вище наведені тенденції зростають й фінансові результати діяльності вітчизняних банків (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансові результати діяльності банків України за 2000-2003 рр. [3, С.72-73]

(млн. грн.)

	2000	2001	2002	2003 (станом на 01.10)
Доходи	7491	8520	10358	9515
Витрати	7520	7990	9675	8948
Чистий прибуток (збиток)	- 29	530	683	567

Разом з тим банківська система України ще не позбавилась певних недоліків. Більшість проблем, які негативно позначаються на її розвитку, лежать власне поза площиною банківської системи. Це, перш за все, повільні темпи ринкової трансформації та реструктуризації реального сектору економіки, прояви адміністративного впливу з боку органів державної влади на діяльність окремих банків, слабкий та недостатньо прозорий фінансовий стан значної частини суб'єктів господарювання, низька платіжна дисципліна тощо. Поряд з цим, розвиток банківської системи стримується і за рахунок проблем, які притаманні суто банківській системі. Це, зокрема – недостатній рівень капіталізації банківської системи, недосконалість банківського менеджменту та корпоративного управління, низька рентабельність активів банків через загальну низьку їх якісну структуру, високу питому вагу неприбуткових активів банків у загальному їх обсязі тощо.

Розбудова банківської системи має бути органічною складовою загальних зусиль з боку усіх гілок влади та Національного банку України в напрямку зміцнення економіки держави.

Центральний банк повинен забезпечити, щоб кожна банківська установа дотримувалась єдиного законодавства. Він зобов'язаний виключити з банківської системи посадових осіб й установи, що навмисне і систематично, а головне безкарно, порушують закони (правила) системи. Якщо порушникам дозволити займатися банківською діяльністю, вони знову будуть ігнорувати встановлені правила і банківська система й надалі буде зазнавати втрат. Національний Банк має захищати інтереси всіх користувачів банківської системи, а не тільки банків, вкладників чи компаній, що обслуговуються

банківськими установами. Він не повинен надмірно регламентувати процес зберігання вільних ресурсів банків – це завдання ринку, надавати невиправдані преференції одному банку над іншим – це функція ринку.

Банки не можуть бути фінансово стійкими, якщо в них низька ліквідність, недостатній обсяг доходів, домінують ризикові позики, немає достатнього капіталу. Банківська система буде слабкою, якщо для інвесторів не створено стимулів для вкладання коштів, надмірне податкове навантаження не дозволяє мати достатнього для розвитку прибутку, коли виникають проблеми з повернення позик.

Таким чином, якщо законодавча і виконавча влада хоче мати потужний банківський сектор, котрий забезпечував би належну безпеку зберігання заощаджень громадян й у той же час знати, що грошові ресурси населення використовуються для підвищення його благополуччя, тоді необхідно встановити податки на помірному рівні, створити дієві стимули для припливу капіталу в банки, посилити відповідальність позичальників, що не виконують свої зобов'язання через реальну втрату застави, під яку був отриманий кредит.

Оптимізація добробуту суспільства відбувається за умови, коли кожен учасник ринку самостійно максимізує свій індивідуальний добробут (урок Адама Сміта). Ресурси інвестуються туди, де умови вигідніші, не з вказівки чиновників, а за рішенням вкладників та інвесторів. Відповідно, відтік засобів відбувається з тих сфер вкладання капіталу, де умови економічно менш сприятливі чи різко погіршуються, без жодного адміністративно-командного втручання. Ризик відтоку капіталу зміцнює ринкову дисципліну. Надмірна зарегульованість прийняття фінансових рішень учасниками ринку з боку центрального банку є неприпустимою. Адже, якщо допускається подібне, то вищезгаданий керуючий орган стає занадто сильним і банківська система зазнає значних втрат.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що з позиції перспектив розвитку економіки держави сталий розвиток банківського сектора є надзвичайно актуальним. У зв'язку з цим, для зміцнення банківської системи України, підвищення її стійкості до криз необхідно оперативно вирішити такі пріоритетні завдання:

- підвищити рівень капіталізації банків;
- підвищити якість корпоративного управління в банках;
- удосконалити систему управління ризиками та внутрішнього контролю;
- удосконалити практику регулювання та нагляду за банківською діяльністю;
- забезпечити прозорість функціонування банківської системи;

- продовжувати роботу з адаптації банківського законодавства України до європейських стандартів, рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду та інших міжнародних організацій, що неможливо здійснити без подальших ґрунтовних наукових досліджень у розрізі вище перелічених стратегічних напрямів.

Література

1. Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2003-2005 роки (проект) // [http: www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua). – 50 с.
2. Основні засади грошово-кредитної політики на 2004 рік. Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 17.09.2003 р. № 21 // [http: www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua). – 8 с.
3. Бюлетень Національного банку України. – 2003. – № 10. – 163 с.
4. Бушуєва І.В. Основні напрямки вдосконалення банківської системи і менеджменту комерційного банку // Формування ринкових відносин в Україні. – 2001. – № 15-16. – С. 78-85.
5. Воротін В. Корпоративне управління як необхідний елемент трансформаційного розвитку України // Вісник Української академії державного управління при Президентові України. – 2002. – № 4. – С. 96-104.
6. Костецкий В.В. Источники формирования прибыли банковских учреждений в условиях экономических и демократических трансформаций // Финансовая теория и политика современного государства (издание первое). – Велико Тырново (Болгария): АБАГАР, 2002. – С. 109-115.
7. Полфреман Д., Форд Ф. Основы банковского дела. – М.: Инфра-М, 1996, – 541 с.